

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 20. marca 1878.

O b s e g: Lefeldtova nova mašina smetanica, ki smetano kar naravnost iz mleka spod krave loči. — Koliko naj se živini, posebno goveji, daje solí? — Kako drevesa, ki nočejo roditi, rodovitna napraviti. — Turki pred Dunajem leta 1529. (Dalje.) — Z globočine morjá. (Dal.) — Književstvo slovansko. — Dr. Vošnjak in Dežman v državnem zboru. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Lefeldtova nova mašina smetanica, ki smetano kar naravnost iz mleka spod krave loči.

Gospod Lefeldt v Schöningenu na Brunsviškem je nedavno iznašel mašino s tako imenovano sredobežno močjó (Centrifugalkraft), katera smetano naravnost iz mleka spod krave (aus frisch gemolkener Milch) loči; nemški so imenuje „Aufrahm-Maschine“, mi naj jo imenujemo smetanico.

Ta mašina smetano iz mleka spod krave že ob pol ure loči. Kakor g. Wanderley v časniku „Wiener landw. Zeitung“ poroča, je ta mašina že vpeljana v 12 sirarijah v severni Nemčiji, in podoba je, kakor g. Ad. Trientl v časniku družbe kmetijske Insbruške piše, da si bodo v kratkem času vse velike sirarske družbe, ki so v stanu mašine imeti, katere goni ali voda, ali živina ali sopar, omislile to sredobežno (centrifugalno) smetanico.

Kakor pa g. Trientl nima upanja, da bi navadne sirarije na Tirolskem koj vpeljati mogle Lefeldtovo smetanico, tako tudi mi nimamo upanja, da bi naše sirarije na Gorenškem, Goriškem in drugje, si kmalu omislile to novo, čeravno zelo koristno mašino, ker je predraga, pa se tudi ne dá povsod lahko vpeljati.

Cena tej mašini pri V. Lefeldtu in Lentschu je čveterna: ene, za 50 litrov mleka, ki se v eni minuti 1200krat zavrtijo, so po 400 gold., — druge po 600 gold. za 100 litrov mleka, ki se v eni minuti 850krat zavrtijo, — mašina tretje cene po 1200 gold. za 200 litrov, ki se v eni minuti 750krat zavrtí, — in najdraža po 1500 gold. za 300 litrov mleka, ki se v eni minuti 670krat zavrtí.

Naprave te mašine ne bomo popisovali zato, ker bi se njena sestava brez narisane ne razumela. Vendar naj tudi naše sirarske družbe zvedó, da je taka mašina na svetu, ker utegne to, kar danes še ni, biti mogoče v poznejih letih. Korist mašine je vsakako velika, ker po dosedanjih skušnjah ni nobenega stroja, ki bi to mašino prekosil o dobivanji smetane iz mleka in napravljanji surovega masla (putra).

Mleko koj izpod krave še toplo se vlije v mašino, katera mora pozimi v zakurjenem bramu biti, kjer se izmetovanje vrši. Smetana se gosta iz mašine potem dobi, iz te smetane napravljeno surovo maslo pa

je tako izvrstno dobro, da res ni mogoče boljšega napraviti. Brž ko ne se bode posrečilo še tudi to, da se bo dalo iz smetane kar naravnost surovo maslo narediti s tem, da se smetana pomeša z vročo vodo in potem zopet mašina v delo (v centrifugo) sproži. Masla bi se moglo potem narediti veliko več, in pa tako dobrega, da se bolje po nobeni drugi poti napraviti ne dá.

Gosp. A. Trientl svojim Tirolskim sirarskim družbam priporoča, da bi tam, kjer morejo mašino z močjo vode (5—8 konjske moči) goniti, vsaj v prevdarek vzele, ali bi jim ne kazalo omisliti si eno tacih mašin ali pa še bolje dveh zaradi tega, da sirarstvo ne zaostane, ako se ena mašina kaj pokvari.

Koliko naj se živini, posebno goveji, daje solí?

Na to vprašanje, ki nam je došlo iz Savinske doline na Štajarskem, odgovorimo očitno po našem listu, ker utegne tudi drugim živinorejcem v koristen poduk za to biti, ker, če tudi smo že večkrat o tem govorili pa tudi drugi časniki, vendar mnogi naši živinorejci še zmirom ne vedó, kaj je prava mera, to je, da ni preveč, a tudi premalo ne.

Predno pa do tega pridemo, koliko naj se živini daje solí, pogledjmo v obče korist solí za živinsko krmo.

Ni prav ne, če misliš, da sol dela kar naravnost mesó živini; al gotovo je, da brez nje ti živina rada oboleha in tudi pogine, ž njo pa se dobro počuti in zdrava ohrani. Pred nekoliko leti je neki kmetovalec, da se prepriča, kaj dela sol pri živini, si izbral čedo ovác, ki je hodila na nekako močvirno pašo in je bila vajena solí. Odbere si 10 ovác iz čede, pa jim ne daje navadne solí, in to skušnjo rabi cele tri leta z naslednim izidom: prvo leto mu jih petero pogine za pljučnimi metljaji; od vse druge čede, v kateri je bilo 450 ovác, ki so dobivale solí, pa poginejo samo štiri; — v drugem letu mu jih je zopet 7 od 10 poginilo, katerim ni solí dajal; od čede, katera je štela 364 glav, je poginilo pa le 5 ovác; nekoliko pozneje so pocrkale še one 3 za drisko; — tretje leto je bilo pa jako močvirno, on je odločil 16 ovác, da ne bodo solí dobivale. In glejte, pocepale so mu vse od prve do zadnje še v tem letu za pljučno gnjilobo in metljaji.

M. Garriot, veljaven živinorejec na Francoskem, trdi, da krave, ki dobivajo dan na dan solí, imajo

več in boljšega mleka, in potem takem tudi več surovega masla (putra) in sira.

Sinclair, kateremu je kmetijstvo za toliko koristnih podukov posebno hvalo dolžno, se je prepričal, da, če se po navadi ovcam soli daje, dobivajo veliko več in boljše volne, kar se vjema z Boussingaultovo skušnjo, katero je pri bikih storil. Sinclair gré pa še dalje, in pravi, da sol je tudi prešičem koristna, in trdi, da so na Irskem tisti prešiči najbolj pitani, katerim se krma nekoliko tudi soli.

Veliko Angleških kmetovalcev trdi po gotovih skušnjah, da živina, če se jej po redu soli daje, raje je, po redu prebavlja, kri se jej množi in zdrava ostane, dlaka pri goveji živini, pri drobnici pa volna se zboljšuje, živina se vrlo spita. Zato so se pa tudi umni živinorejci v poslednjih letih soli tako zelo poprijeli.

Koliko pa naj se daje soli živini, da se jej ne dá preveč?

Na Angleškem v najboljih kmetijah se suče mera soli tako le: Teletu pol leta staremu dajo unčo soli vsak dan; junčku ali pa telici leta starim po 3 unče; pitavnemu volu po 6 unč, molzni kravi pa po 4 unče. *)

V Belgiji imajo postavno mero za živinsko sol, za katero gospodarjem tudi ni treba davka odrajtovati, kateri se odrajtuje za sol, ki se rabi za druge namene; postava Belgiška odločuje, da se volu daje na dan po 1½ do 2 unči soli. Belgiška vlada dá sol, ki jo prodaja brez davka kmetijam, pomešati z mavcem (gipsom) ali apnom, da se za nič drugega ne porabi kakor za kmetijske potrebe.

Angleži in Amerikanci klajo konjem, oslom in mezgom mešajo s soljo. Daje se doraslemu konju srednje velikosti blizo 2 unči na dan. Belgiško vladarstvo odmerja vsacemu doraslemu konju nekoliko čez unčo soli na dan.

Ovcam se daje na Angleškem in Nemškem, če so dorasle in so navadne velikosti, le po pol unče. Obilne skušnje so razodele, da je sol ovcam bolj koristna, kakor vsaki drugi živini.

Pri prešičih je pa menda najboljša razmera, če se soli doraslemu živinčetu tudi pol unče na dan dá.

Opomniti je še, da preveč soli dajati je škodljivo. Presoljena krma vname živinčetu žlemlne kože in napravi razne bolezni, posebno ovcam. Konji dobijo po preobili soli drisko, voli pa razne krvine bolezni. Goveji živini se ne sme nikdar soli dati, ako ni dobila poprej krme.

Za zdravilo se soli živini, da se izčisti, po ti meri daje: Konjem po 8 do 10 unč, volom pa 10 do 16 unč; ovcam po 2 do 3 unče; prešičem tudi po 2 do 3 unče; psom pa po 1 do 2 unč. — Strup pa jej bo, če se daje konjem po 2 funta; volom po 3 funte; ovcam po 6 do 8 unč; prešičem pa po 4 do 8 unč. Sploh pa se kuhinjska ali pa tako imenovana živinska sol ne daje živini za dristilo, ker zato je boljša grenka sol ali pa dvojna sol.

Gospodarske skušnje.

* Kako se drevesa, ki nočejo roditi, rodovitna napravijo. — Francozi mladike lomijo drevesom, katera nočejo sadu roditi ali pa ga rodijo premalo, zlasti pritlikovcem, ki prosto stojijo in ne pri zidu; pa tudi visokemu drevju se s tem pomaga. Čeravno to tudi breskvam in marelicam dobro pomaga, se je ven-

dar pri hruškah in jabelkih to najbolje skazalo. Lomijo se mladike takemu drevju meseca rožnika in julija (malega srpana); lomijo se pa tako, da, kakor je drevo bolj ali manj košato, bolj ali manj nerodovitno, se mu polomi več poletinskih mladik ali pa vse, 2 do 3 palce od tistega mesta, od kodar mladika poganja. Al mladika naj se ne odtrga ali odreže, ampak le vlomi naj se, da les počí, mladika pa vendar še na koži obvisi in more naprej rasti. Ako se tako le nakrehne veja, se s tem zadržuje, da drevo presilno ne poganja mladik ali brstja; ako se pa odreže, potem še bolj poganja. Spodnja očesa se sicer s tem vlomom poživijo, al da bi brsti bolje poganjali, tega pa ne; le les za sadni zarod bolje začne rasti.

Zgodovinske stvari.

Turki pred Dunajem.

Priredil M. Molek.

Turki vdrugič pri Dunaji. (1683.)

(Dalje.)

23., 24. in 25. dne avgusta so Turki zopet hudo naskočili mesto, toda brez vspeha. Težkega srca pa so kristijani pričakovali noči od 29.—30. avgusta, ki je Turkom veljal za srečonosen dan, kajti ta dan se je Sulejmanu udal otok Rod, Beligrad, Budim in pri Mohaču Ogerski kralj Ludevik s prvimi plemenitaši. Vendar oni dan ni bilo nobene sile, le nekoliko podkopov so bili Turki zapalili, mesto pa le malo napadali.

3. dne septembra se je pa vendar moral „začarani kup“ (tako je Kara Mustafa zval vnanji nasip na lebeljskem branišči) popustiti, in vsled tega se je delo v mestu podvojilo: vsakih deset korakov je bil kak jarek, ali kak nasip ali pa prsobran; službovajočim vojakom pa je bilo pod smrtno kaznijo prepovedano spat.

4. dne septembra je sovražnik zapalil enega najpomembnejših podkopov pri „cesarski trdnjavi“, ki je zidovje grdo razkopal. Poveljnik je naglo pritekel z drugo posadko, pa že so zagnali Turčini silni krik: „allah, allah!“ in veliki vezir jih je na vse to še s silo noter podil čez nasipe in razvaline. Turki so ves ta čas strahovito streljali, da se je vse treslo; kakor strele švigale so krogle druga za drugo. Kristijanje so že obupovali, češ, da človeška moč se ne more več vstavljati taki sili; al vendar so Turke, ki so bili že dva konjska repa (konjski rep je Turkom znamenje odlike) na nasipih postavili, srečno premagali in jih v njihova šotorišča nazaj zapodili.

6., 7. in 8. septembra so Turki zapalili še druge podkope pri „cesarski“ in „lebeljski“ trdnjavi; izkopali so bili celó pod cerkev samostana minoritov in zunaj še huje streljali kakor poprej ter divji kakor obnoreli napadali mesto tako, da konečno bi se kristjanje bili morali vendar vdati, ako bi pomoč še ob pravem času ne bila prišla.

28. aprila malega travna leta 1683. je grof Waldsteinski sklenil s Poljskim kraljem Ivanom Sobieskijem zvezo na brambo in upor. Ogromna nevarnost je zmodrila možake tudi po nemških deželah, da treba opustiti zdaj vse medsobno mrzenje, vse sovraštvo, vso nevošljivost; ako se zdaj ne pomaga, je Dunaj zgubljen, in Bog ga vedi, kaj za tem še pride!

Grofa Kaunic in Berka sta z vlado Bavarsko, Saksonsko in Braniborsko še trdnjše zvezo za bran sklenila; grof Martinic pa je prinesel iz Rima denarja in pisem od papeža, in grof Mansfeld ravno tako denarja iz Madrida na Španjskem.

*) Ker niso naši ljudje še vajeni nove mere in vage, zato ostanemo pri stari, da ne napravimo pomot. Unča ima 2 lota.